

اینانلار

(باورهای عامیانه مناطق ترک نشین همدان)

تألیف

علی قادری نژاد

- سرشناسه : قادری نهاد، علی، ۱۳۵۱ -
عنوان و نام پدیدآور : اینانلار (باورهای عامیانه مناطق ترک‌نشین همدان) / تألیف:
علی قادری نهاد
مشخصات نشر : همدان: نشر راثین، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری : ۱۰۵ ص.؛ ۲۱/۵×۱۴/۵ س.م.
راک : 978-600-98110-3-8
صعیت فهرست نویسی : فیبا
موضوع : فرهنگ عامه -- ایران -- همدان (استان)
موضوع : (Folklore -- Iran -- Hamadan Province)
رده بندی شنگره : ۱۳۹۷۲۹۱GR ق۵۸/۵۸
رده بندی دبیر : ۰۹۵۵۴۳/۳۹۸
شماره کتابشناسی : ۵۲۱۰۰۰۱

اینانلار (باورهای عامیانه مناطق ترک‌نشین همدان)

- تألیف: علی قادری نهاد
طراحی روی جلد: سعید شهبازی
کتاب‌آرایی: کتاب مهدی
چاپ یکم: ۱۳۹۸
نشر: راثین
شمارگان: ۲۰۰ جلد
چاپ: چنار
قیمت: ۳۰۰۰۰ تومان
شابک: 978-600-98110-3-8

فروشگاه و دفتر انتشارات

همدان، خیابان بوعلی، پاساژ ایران، تلفن ۰۸۱-۳۲۵۱۰۰۴۸ و ۰۹۱۸۷۰۲۲۸۷۴

همه حقوق برای مؤلف محفوظ است.

فهرست مطالب

۷	مقدمه / علی قادری نهاد
۱۳	پیش بینی هوا
۱۵	اعضای بدن
۲۰	خارش
۲۰	مهن
۲۱	گیاهان
۲۲	آینه
۲۲	عمر
۲۳	عطسه
۲۴	کفش
۲۵	دفع بلا
۲۶	نمک
۲۶	دعوا
۲۷	فقر و غنا
۲۸	زن و مرد
۲۹	فلزات
۲۹	زمان
۳۰	آب
۳۸	طب سنتی
۴۱	شگون
۴۴	قورخولوک توکمک
۴۶	حیوانات
۵۲	چشم زخم

۵۵	تخم مرغ شکستن
۵۵	کودک
۶۲	چیلله باسماق
۶۳	اشیاء
۶۴	درخت
۶۶	باران
۶۷	برگ
۷۰	گردار چالماز
۷۱	برکت
۷۲	اعتقادی
۷۶	اوجو مینخ
۷۷	مظاهر طبیعی
۷۸	عروسی
۷۹	اجنه
۸۱	آل
۸۳	مسافرت
۸۴	غذا
۸۶	بارداری
۹۴	پوشش
۹۵	سفره‌ی حضرت فاطمه (س)
۹۶	مراسم یثددی گنجه
۱۰۱	نتیجه‌گیری
۱۰۴	منابع

مقدمه

باورهای عامیانه در کنار حماسه و افسانه یکی از عناصر شکل‌دهنده‌ی فرهنگ، هویت ملی و قومی هر جامعه‌ای می‌باشد. آدمی در دنیای باورهاش زندگی می‌کند و رفتار، کردار، پندار و نیز آداب و رسوم او تحت تأثیر باورهای است که در ذهن و ضمیر او جای گرفته‌اند.

باورها مجموعه‌ای از ذهنیات و پندارهایی هستند که آدمی آن‌ها را حقیقت می‌نگارد. باورها بیانگر شیوه‌های زندگی و چگونگی تفکر و مهم‌ترین منشأ باورها و نگرش‌ها انسان است. باورها حاصل تلاش و جستجوی انسان برای توجیه و توضیح و تفسیر پدیده‌ها و وقایع، نتیجه‌ی تجربیات شخصی و جمعی انسان در طول تاریخ هستند. انسان‌ها آنگاه که با حوادث و رویدادها روبه‌رو می‌شدند، می‌کوشیدند با کمک تجربیات به توضیح آن‌ها بپردازند. آدمی آنگاه که نمی‌توانست رابطه‌ی منطقی بین حوادث و پدیده‌های خارق‌العاده را بیابد برای رهایی از آن به ذکر اوراد و نجاها می‌پرداخت تا بدین ترتیب، اضطراب‌ها را کاهش دهد و نتایج دلخواه را از آن به دست آورد و همین موجب شد تا به تدریج باورها در ذهن او شکل بگیرد.

باورها حاصل شنیده‌های ماست و از منابعی چون محیط، رنج، دانش، تجربیات پیشین، تصورات و غیره دریافت کرده‌ایم و به مرور در ذهن و نهاد ما شکل واقعی یافته‌اند و به حقیقت تبدیل شده‌اند و بسیاری از آن‌ها نتیجه‌ی تجربیات و استدلال منطقی آدمی است، هرچند در نگاه اول چگونگی پیدایش آن‌ها معلوم نیست و مثلاً تقریباً در تمام مناطق

ایران «روی هم قرار گرفتن کفش‌ها را نشانه سفر می‌دانند». این باور نتیجه آن است که کفش پای‌افزار حرکت و نماد و نشانه سفر است. نمونه دیگر اینکه در ایران به نان و نمک قسم یاد کرده، اعتقاد دارند این دو از برکات پر اهمیت هستند همچنین اغلب مردم دنیا برای نمک، حرمت زیادی قائل هستند. در میان یونانیان، عبرانیان و اعراب، نمک نشانه دوستی و مهمان‌نوازی است؛ چون تقسیم‌پذیر است. همچنین نمک نشانه عهدی ناشکستنی است، چون فسادناپذیر است. در حماسه *ایلیاد* همواره نر به حرمت نمک اشاره شده است.

ریشه باورها گوناگون است؛ برخی باورها ریشه در اسطوره‌ها دارند. در بسیاری موارد، باورهای مسلمانان از اعتقادات دینی تأثیر پذیرفته‌اند، زیرا باورها در آغاز پیدایش خود بیشتر جنبه آیینی و مذهبی داشته‌اند، به تدریج و در طول تاریخ با تکامل مذاهب بشری، ریشه‌های دینی باورها به فراموشی سپرده شده، اما از رواج آن‌ها در میان ملت‌ها کاسته نشده است. بررسی این باورها بیاگر مشابهت فرهنگ کنونی بشر با فرهنگ کهن اوست. برخی باورها نر از باورهای طب سنتی نشأت گرفته‌اند. باورهایی نیز وجود دارند که ریشه از افسانه‌ها و مثل‌ها هستند. اعتقاد به وجود دیو، جن و پری، برهمنی، حشر قابل‌توجهی از باورهای مردم سایه افکنده است. باورهای عامیانه جلوه‌ای از فرهنگ عامه یا فولکلور است که در متن زندگی و فرهنگ اقوام و ملت‌ها جریان دارد و به شکل‌های گوناگون خود را نمایان می‌سازد. جنبه‌های مهمی از زندگی انسان‌ها به‌صورت خودآگاه یا ناخودآگاه با فرهنگ عامه پیوند دارد. رواج فرهنگ عامه در میان اقوام و ملت‌هایی که پیشینه تاریخی طولانی‌تری دارند، به مراتب بیشتر از ملت‌هایی است که سابقه اندک دارند.

مطالعه دقیق‌تر باورهای عامیانه به ما می‌گوید حتی در افراطی‌ترین این باورها، رمز و رازی نهفته است که شاید به دلیل فراموشی فلسفه وجودی آن‌ها، اکنون آن باورها را جزو خرافات به شمار می‌آوریم.

اکنون در تحقیقاتی که انجام شده و به اثبات رسیده، به ریشه‌های بعضاً دینی بعضی از این باورها دست‌یافته شده است. بچه که بودیم هر وقت جایی از بدن زخم می‌شد، بر روی آن تار عنکبوت (شیطان تارو) می‌ریختند! امروزه به علت علمی این باورهای مردمان ساده‌دل آن رررها بر بره‌اند. محققان دانشگاه ناتینگهام در انگلیس برای اولین بار نشان دادند که با استفاده از «شیمی کلیک» می‌توان مولکول‌هایی مانند آنتی‌بیوتیک‌ها و یا رنگ‌های فلورسنت را به تار عنکبوت مصنوعی ساخته شده از باکتری «ای‌کی‌سی» متصل کرد. شیمی کلیک (Click Chemistry) عبارتی که اولین بار سال ۲۰۰۱ بیان شد. این علم به آن دسته از واکنش‌های سنتز اشاره دارد که برای راندمان بسیار بالا و گستره کاربردی زیاد هستند و فقط محصولات جانبی را ایجاد می‌کنند که بدون استفاده از کروماتوگرافی می‌توان آن‌ها را جداسازی و استفاده از این روش، عفونت برای چند هفته یا چند ماه با اراده زیر کنترل شده آنتی‌بیوتیک‌ها قابل پیشگیری می‌شود.

همچنین طبق باوری که پدران و مادران ما می‌گفتند، گرفتگی ریه در شب خوب نیست. اکنون در تحقیقات اخیر دانشمندان مشخص شده که کلسیم اضافه بدن در ساعات پایانی روز در ناخن‌ها جمع می‌شود و از ناخن‌ها به عنوان انبار موقت کلسیم بدن استفاده می‌شود. این کلسیم اضافی در ساعات آغازین روز به گردش خون باز می‌گردد و مورد

مصرف قرار می‌گیرد. بنابراین گرفتن ناخن‌ها در شب باعث از بین رفتن این کلسیم ذخیره شده خواهد شد.

همچنین در روایات نیز می‌توان به ریشه دینی این باورها دست پیدا کرد. در روایات بر خوردن اسفند تأکید و بیان شده که خوردن آن ۷۰ بیماری را دفع و دور می‌کند. در مورد اسفند در روایات آمده است که شیاطین را دور می‌کند. (چون ضد عفونی کننده خوبی است و در اخبار از عناصر مضر گاهی به شیطان تعبیر شده است). خود اسفند و درد آن اگر ر خانه باشد، باعث محفوظ ماندن خانه و اهل آن از شیاطین است. برای چشم‌زخم بی‌تأثیر نیست. همچنین از روایات معصومین (ع) برمی‌آید که چشم‌زخم واقعیت دارد و در وجود انسان‌ها و حیوانات و اشیا دیگر اثرگذار است. رسول اکرم (ص) فرمود: «چشم‌زخم واقعیت دارد و درد دارد و در قبر و شتر را در دیگ قرار می‌دهد». یعنی شخص در اثر چشم‌زخم ممکن است بمیرد و شتر در اثر چشم‌زخم مریض شود و صاحبش از ترس تلف شدنش آن را ذبح کند و در دیگ بپزد. از رسول گرامی روایت شده که آن حضرت روزی از قبرستان بقیع می‌گذشت. در آنجا فرمود: «به خدا قسم بیشتر اهل این قبرستان به سبب چشم‌زخم در اینجا آرמיד اند». همچنین رسول خدا (ص) فرمود: «چشم‌زخم حقیقت دارد تا آنجا که گاو را فرود آورد» و امام علی (ع) نیز می‌فرمایند: «چشم‌زخم حق است و وسایل به عا برای دفع آن نیز حق است».

باورهای عامیانه همانند اسطوره از لایه‌های فراوان برخوردار است که در هر زمان و مکان می‌تواند معنی خاصی به همراه داشته باشد و معانی و برداشت‌های متفاوت و احیاناً متناقض بدهد و در هر فرهنگی با توجه به شرایط خاص جغرافیایی و زندگی مردم، نقش و کارکردی

خاص را ایفا می‌کند. اما انسان عصر انفجار فناوری اطلاعات و هزاره‌ی نانو نیز با باورهای عامیانه زنده است و زندگی می‌کند.

باورهایی که به ترکی تحت عنوان «اینانلار» در این کتاب به ترتیب موضوع جمع آوری شده، حاصل تلاش دوساله است که از منابع و افراد مختلف شنیده شده و در این مجموعه گردهم آمده است. بعضی از این باورها شاید در بین نواحی مختلف ایران مشترک باشد؛ ولی این باورها که در این مجموعه جمع شده مربوط به مناطق ترک‌نشین است که در هم‌ایگی منطقه فرهنگ‌پرور شهرستان رزن قرار دارند.

امیدوارم که این اثر مورد استفاده اهل علم و تمام جویندگان فرهنگ و فولکلور قرار گیرد و همچنین اهل ذوق به ریشه‌یابی علمی این باورها که ریشه در فرهنگ عامه مردمان این دیار دارد بپردازند.

در پایان از تلاش همسر عزیزم که در نگارش و ویرایش کتاب نگارنده را یاری رسانده است کمال تقدیر و تشکر را دارم. همچنین از زحمات همه کسانی که در این زمینه مرا یاری رسانده و شنیده‌ها و مطالب خود را به در اختیار ما گذاشته‌اند تشکر می‌نمایم به‌ویژه از زحمات دوست بزرگوارم آقای مهدی به‌خیان کمال قدس‌انی را دارم.

علو مادر، نهاد